

IGUALTAT D'OPORTUNITATS I MOBILITAT SOCIAL

Mobilitat social: cap a dalt o cap a baix?

A la majoria de països desenvolupats, un dels temes que més preocupa és el llegat que deixem a les generacions futures. Una mostra d'això és que molts ciutadans pensen que els seus fills tindran una posició financera pitjor que la seva: només el 9% dels francesos, el 19% dels japonesos o el 24% dels espanyols pensen que els seus fills estaran millor.¹ Hi ha motius per a tant pessimisme? En aquest Dossier, analitzem el funcionament d'un dels mecanismes clau per poder afrontar el futur amb optimisme: la mobilitat social intergeneracional.

La mobilitat social intergeneracional es pot definir com la relació entre la situació econòmica o social de pares i la dels fills.² A grans trets, hi ha dues formes d'analitzar aquesta relació. Cadascuna proveeix informació diferent i, fins a un cert punt, complementària. Una, la mobilitat social en termes absoluts, mesura si els ingressos dels fills són superiors o inferiors als que van tenir els seus pares quan tenien la seva edat (corregits per les diferències en el cost de vida). La segona alternativa consisteix a mirar la mobilitat social en termes relatius. És a dir, la posició dels fills en la distribució de la renda d'un país en relació amb la posició que ocupaven els seus pares quan tenien la seva edat.

El mesurament absolut de la mobilitat mesura la probabilitat que el nivell econòmic d'un fill sigui superior al dels seus pares (en euros, per exemple). Per tant, els canvis en aquest mesurament poden ser resultat de canvis en les polítiques públiques o en l'estructura econòmica que afectin de manera directa la capacitat dels uns i dels altres de progressar econòmicament. No obstant això, aquest mesurament també està influït pel creixement econòmic entre generacions: un augment del ritme de creixement del PIB per capita se sol traduir en una millora del mesurament de la mobilitat social en termes absoluts, i viceversa.

En canvi, la mesura de la mobilitat relativa se centra a analitzar l'evolució de l'anomenat ascensor social i, per tant, no es veu afectada per canvis en el ritme de creixement (com a mínim de forma directa). Així, es podria donar el cas que augmentés la mobilitat social en termes relatius, però que, arran d'una desacceleració del creixement econòmic relativament perllongada, com la viscuda en els últims anys a molts països desenvolupats, s'observés una caiguda de la mobilitat social en termes absoluts. És en aquest sentit que les dues mesures aporten informació complementària i que, per tant, s'han de tenir presents i s'han d'analitzar amb deteniment.

Si passem de la teoria a la pràctica, i comencem analitzant els indicadors que mesuren la mobilitat social absoluta, en general observem que, en els últims anys, a la majoria dels països desenvolupats, una gran part dels ciutadans milloren la seva situació econòmica en relació amb la dels seus pares. Als EUA, per exemple, diversos estudis mostren que entre el 65% i el 85% dels individus tenen avui dia uns ingressos superiors als dels seus pares.³ No obstant això, aquesta afirmació general no està lliure de controvèrsia. Per exemple, un estudi recent de Chetty *et al.* (2016)⁴ ha qüestionat l'existència del somni americà: segons els autors, l'any 2012 només la meitat dels nord-americans de 30 anys estaven en una situació econòmica millor que la dels seus pares.^{5,6} El descens de la mobilitat absoluta en les últimes dècades als EUA és particularment intens als estats de l'anomenat Rust Belt (en la seva majoria al Mitjà Oest, com Michigan o Illinois). En canvi, a Europa, les dades suggereixen que el somni americà continua vigent. Segons Eurofound (2017),⁷ a tots els països la majoria dels individus experimenten una millora econòmica en termes absoluts en relació amb els seus pares.

I què passa amb l'ascensor social? Com hem indicat més amunt, per fer una anàlisi ens hem de fixar en la mobilitat relativa, i la mesura relativa més utilitzada és l'elasticitat intergeneracional dels ingressos. És a dir, la relació entre la distribució dels ingressos dels pares i la dels fills. Alguns exemples ajuden a il·lustrar-ho. Així, observarem una elasticitat del 100% en el cas que hi hagi una correspondència plena entre la distribució dels pares i la dels seus fills: per exemple, en el cas d'un pare amb una renda el 10% superior a la renda mitjana, el seu fill també tindria una renda el 10% superior a la mitjana. En canvi, amb una elasticitat del 40%, si

1. Pew Research Center, «2017 Global Attitudes Survey».

2. Alternativament, s'ha mesurat la mobilitat ocupacional o de classe social, entre d'altres. Vegeu Torche, F. (2013), «How do we characteristically measure and analyze intergenerational mobility?», Stanford Center on Poverty and Inequality, vol. 29, pàgs. 2-3.

3. Vegeu Reeves, R. i Halikias, D. (2016), «On the new Chetty-bomb that only half of Americans are better off than their parents», Brookings.

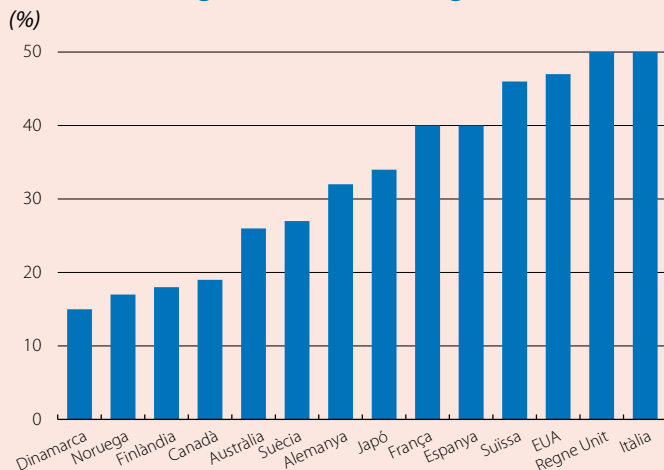
4. Vegeu Chetty, R. *et al.* (2017), «The fading American dream: trends in absolute income mobility since 1940», Science 356(6336), pàgs. 398-406.

5. En una línia similar, l'estudi de Piketty, T., Saez, E. i Zucman, G. (2018), «Distributional national accounts: methods and estimates for the United States», The Quarterly Journal of Economics, 1-57, mostra que els ingressos de la meitat de la població més pobre dels EUA s'han mantingut constants en els 50 últims anys.

6. Winship (2017) relativitza el resultat, ja que troba una mobilitat més propera al 68% un cop ajustat per la diferent dimensió familiar o per una mesura d'ingressos als 40 anys.

7. Mesura en termes ocupacionals. Eurofound (2017), «Social mobility in the EU», Publications Office of the European Union.

Elasticitat intergeneracional dels ingressos

Font: CaixaBank Research, a partir de dades de Corak, M. (2013), «Inequality from generation to generation: the United States in comparison».

baix. Utilitzant aquest tipus de mesures, Chetty ha observat que, als EUA, la mobilitat dels individus que entren ara al mercat laboral és la mateixa que la de les generacions nascudes als anys setanta. Com es pot apreciar al segon gràfic, la probabilitat que un nen assolixi el quintil de renda més elevat des de qualsevol punt de la distribució s'ha mantingut estable en les últimes dècades.⁹ Dit d'una altra forma, sembla que la probabilitat de pujar un esglaó de l'«escala social» és gairebé la mateixa que en les generacions anteriors. No obstant això, el propi Chetty també destaca que la distribució dels ingressos entre els ciutadans nord-americans ha canviat en relació amb les dècades anteriors i ara ha augmentat la proporció de ciutadans amb més i menys ingressos o, el que és el mateix, ha augmentat la desigualtat. És per això que, malgrat que la probabilitat de canviar de classe social s'ha mantingut relativament estable, els beneficis, o els costos, associats a aquest canvi no són els mateixos.

A Europa, en canvi, els indicadors de mobilitat social relativa, com, per exemple, la fluïdesa social,¹⁰ mostren, segons Eurofound (2017), una tendència a l'alça a la majoria dels països. De tota manera, paga la pena destacar el fet que, per a les generacions més recents, en alguns països, com Alemanya o Espanya, s'observa una estabilització d'aquests indicadors i, en el cas de França, una certa reculada.

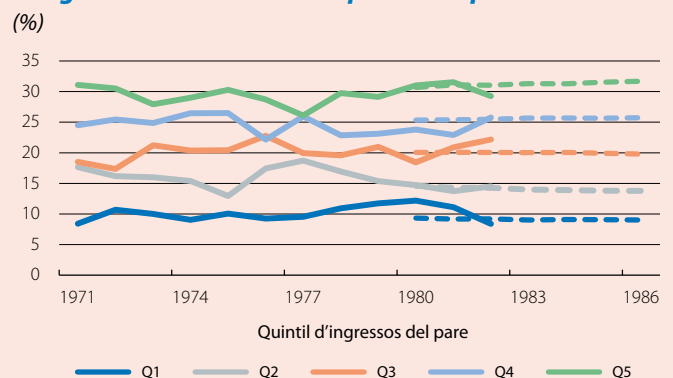
Sembla, doncs, que l'ascensor social continua funcionant. No obstant això, la percepció que en tenim no és sempre així. En un estudi recent, Alessina *et al.* (2017)¹¹ mostren que la mobilitat social real dista força de la que percebem. Els nord-americans tendeixen a sobreestimar la probabilitat de passar del quintil més baix d'ingressos al més alt. En realitat, aquesta probabilitat és més baixa. Els europeus, en canvi, pensen que la mobilitat social als seus països és inferior a la que existeix en realitat. Tenim deures: no solament continuar treballant per millorar la mobilitat social, sinó també per ajustar la percepció a la realitat.

Josep Mestres Domènech
CaixaBank Research

un pare té una renda el 10% superior a la renda mitjana, el seu fill tindrà una renda el 4% superior a la mitjana. En definitiva, com més gran és l'anomenada elasticitat intergeneracional dels ingressos, menor és la mobilitat social.⁸ Una mirada panoràmica entre països mostra importants diferències entre ells (vegeu el primer gràfic). Els països nòrdics i Canadà són els països amb més mobilitat social, mentre que, als EUA, a Itàlia o al Regne Unit, és clarament menor.

Malgrat ser la mesura més utilitzada, l'elasticitat intergeneracional dels ingressos no està lliure de limitacions. Una de les més importants és que l'elasticitat intergeneracional pot ser diferent en diversos punts de la distribució, i aquesta informació no ens la proporciona la mesura comentada més amunt. Això explica que s'utilitzin cada vegada més altres mesures relatives centrades en diferents punts de la distribució dels ingressos, com, per exemple, la probabilitat que un fill passi al quintil més alt de renda si el seu pare estava en el quintil més

EUA: probabilitat del fill d'assolir el quintil més alt d'ingressos condicional al quintil del pare

Nota: En línia discontinua, les dades de les generacions amb fills nascuts entre el 1980 i el 1986 procedents de declaracions d'impostos sobre la renda. En línia contínua, les dades de les generacions amb fills nascuts entre el 1971 i el 1982 procedents de dades de l'Statistics of Income (SOI).

Font: CaixaBank Research, a partir de dades de Chetty, R. *et al.* (2014), «Is the United States Still a Land of Opportunity? Recent Trends in Intergenerational Mobility», *American Economic Review: Papers and Proceedings*, 104 (5).

8. Idealment, es voldria comparar els ingressos al llarg de tota la vida (o ingressos permanents) de les dues generacions, però sovint aquesta informació no està disponible o conté errors de mesura, de manera que, amb freqüència, es compara la mitjana d'ingressos de diversos anys o a una edat concreta, com els 40 anys.

9. Vegeu Chetty, R. *et al.* (2014), «Is the United States still a land of opportunity? Recent trends in intergenerational mobility», *American Economic Review: Papers and Proceedings*, 104 (5).

10. Una major fluïdesa social correspon a una menor associació entre l'origen (definit com l'ocupació del pare) i la destinació (definida com l'ocupació del fill).

11. Vegeu Alessina, A., Stantcheva, S. i Teso, E. (2017), «Intergenerational mobility and preferences for redistribution», NBER Working Paper 23027.